

Lakomství

Neukládejte si poklady na zemi, kde je ničí mol a rez a kde je zloději vykopávají a kradou. Ukládejte si poklady v nebi, kde je neničí mol ani rez a kde je zloději nevykopávají a nekradou. Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce. Světlem těla je oko. Je-li tedy tvé oko čisté, celé tvé tělo bude mít světlo. Je-li však tvé oko špatné, celé tvé tělo bude ve tmě. Jestliže i světlo v tobě je temné, jak velká bude potom tma? Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům. Neboť jednoho bude nenávidět a druhého milovat, k jednomu se přidá a druhým potom pohrdne. Nemůžete sloužit Bohu i majetku. (Mt 6,19-24)

Biblickým ideálem je člověk štědrý, velkorysý. K tomu je zván a veden samotným Hospodinem, Ježíšem, proroky i moudrymi. Biblická velkorysost, zdá se, nezná mezí: Nejen že má člověk pomáhat a odpouštět svým bližním, ale i těm, které vyloženě nemá rád, svým nepřátelům. Nejenže má půjčovat, ale dokonce nemá očekávat, že se mu půjčený peníz vrátí. Nejenže má nezištně dávat všude, kde je to potřeba, to se rozumí samo sebou, ale má být ochoten dát ze svého i tam, kde by vůbec nemusel a kde to nevyžaduje ani naléhavost situace, ani společenská konvence. V kázání na hoře to Ježíš říká zcela jasně a bez zbytečných okolků: **„Nejednejte se zlým jako on s vámi; ale kdo tě uhodí do pravé tváře, nastav mu i druhou; a tomu, kdo by se chtěl s tebou soudit o košili, nech i svůj plášť. Kdo tě donutí k službě na jednu míli, jdi s ním dvě.“** Měřítka velkorysosti a štědrosti je posunuto daleko za to, co si pod těmito pojmy běžně představujeme.

A proto není divu, že se opak štědrosti a velkorysosti, tj. lakomství, dostalo na seznam kapitálních hříchů a že se v bibli toto slovo nejčastěji nachází v těsném sousedství dalších převelice nepěkných projevů lidské povahy. Obraz lakomce pečlivě počítajícího penízky, šklublil, který je pro korunu ochoten nechat si vrtat koleno a pro halíř hnát blechu přes strniště – s tím se v bibli vlastně vůbec nesetkáme.

Ale ono je to – jako vždy – trochu složitější. České překlady bible totiž hebrejský a řecký originál překládají (docela nedůsledně) jednou jako chamtivost i jinde zase jako lakomství. A to jsou dvě odlišné věci.

Předpokládejme tedy, že jde o dvě různé podoby téhož, a věnujme se každé zvlášť.

Ta první rovina by se dala nazvat klasickým **lakomstvím** a trefně ji charakterizuje Jan Werich v pohádce o lakomé Barce, kde se o obyvatelích Dejvic dočteme toto: „Lakotili a hamonili. Škrtili, šklublili a byli krkouni.“ Werichova Barka je varovnou karikaturou toho, kam až může zajít chorobná posedlost šetřením. Člověk se lehce může stát obětí svých neustálých propočtů a výpočtů.

Může to začít docela nevinně: třeba úvahou, že se něco ještě vyplatí a něco jiného už ne. Na tom se nezdá být nic závadného, je přece normální, že člověk takto přemýšlí. Vždyť kam by přišel, kdyby bezhlavě a bez rozmyslu investoval do každé ptákoviny, která nemá žádnou hodnotu?

Ovšem bible upozorňuje, že právě toto uvažování může být velmi nebezpečné až zhoubné, obzvlášť tam, kde se stane jedinou normou pro život. Vždyť člověk nikdy nemůže mít jistotu, co se mu vyplatí a co ne? A co je ještě závažnější – v životě je mnoho oblastí, které tímto způsobem vůbec nelze poměřovat. Je-li jediným kritériem návratnost investice, pak můžeme škrtnout umění, zapomenout na etiku, zapomenout na všechno, co nemá žádný měřitelný přínos. Jaké to může mít konce?

Dalším krokem myšlení v kategoriích „vyplatí-nevyplatí“, může být závěr, že se rozhodně nevyplatí investice do ostatních, ale jenom do toho, z čeho mám nějaký bezprostřední užitek já sám, tedy investice do vlastní osoby. A úplný konec může vypadat třeba tak, že si člověk řekne, že se nevyplatí ani to a začne šetřit i sám na sobě. A to už je ta Werichova Barka, která schraňovala šlupky od buřtů a šila z nich záclony a do zrcadla nepodívala, aby se neopotřebovalo.

Obzvlášť spadáno měl na lakomce Martin Luther, který kdesi naspal: „Lakomec nemůže nic užitečnějšího udělat než když umře; neboť v životě svém není prospěšný ani Bohu, ani lidem, ba ani sám sobě.“

Budiž řečeno, že lakomství není totéž co šetrnost. V domácím, sborovém, firemním i státním rozpočtu je dobré šetřit, pamatovat na budoucnost i na zadní vrátka – když zkrachuje firma, pocítí to její

zaměstnanci, a když zkrachuje stát, pocítíme to všichni. Ale nesmí to být jediné kritérium, které rozhoduje o všem.

Ten druhý význam biblického originálu pěkně vystihuje výrok ze starozákonní knihy Kazatel: „**Kdo miluje peníze, peněz se nenasytí.**“ (Kaz 5,9) Chtivost, chamtivost, zachtivost, hrabivost, nenasytnost, lidově řečeno hladovost, touha mít stále víc a víc. Také chamtivost má neblahé důsledky sociální i osobní. Chamtivost je charakteristická svojí rozpínavostí. Nikdy nemá dost. Chamtivost nemyslí (ani nemůže myslet) na ostatní, protože jejím jediným cílem je mít víc – víc než ti druzí, víc než všichni.

A opět se můžeme ptát, kde se taková touha zastaví? Zastaví se vůbec? Bibličtí autoři jsou v tomto směru skeptičtí. Nezastaví před ničím, před útlakem, před krádeží ani před vraždou. Jako příklad pro „krádež z chamtivosti“ bývá uváděn král Achab, který ukradl Nábotovi jeho zděděnou vinici, zabil ho. Ovšem Bůh jednoznačně stojí na straně chudých a vykořisťovaných. Biblická tradice nemíří jen proti malým chamtivcům, kteří sem tam něco ukradnou, nýbrž i proti velkým hamounům, kteří druhým seberou dům a pozemek a začnou je vykořisťovat. A tato chamtivost mocných je opravdu přesmutná.

To byly sociální důsledky a teď ty osobní. Tisíciletá zkušenost vtělená do textů náboženských, ale i do beletrie a naučné literatury říká, že chamtivost je rodnou sestrou nespokojenosti. Zachtivý člověk nikdy nemůže být spokojený, protože mu stále něco bude scházet. Na vrcholu nahromaděných statků ho nečeká vytoužené štěstí, ale jen zklamání.

Tyto úvahy v sobě implicitně skrývají také jedno nebezpečí, totiž že od nich lze velmi snadno sklouznout k moralistickým útokům proti bohatým. „**Běda tomu, kdož lakomě hledá mrzkého zisku domu svému.**“ (Abk 2,9) I tady budiž řečeno, že nejde o to, zda je člověk chudý či bohatý, nýbrž o to, jaký má k majetku **VZTAH**. Bohatý člověk vůbec nemusí být lakomý ani chamtivý, naopak může být štedrý a velkorysý. Vždyť o to přece jde.

Co spojuje lakotu a chamtivost? Obojí je projevem jednoho a téhož, **příliš jednostranné životní orientace**. Povýšíme-li počítání na absolutní veličinu, která dává smysl našemu životu, pak můžeme skončit buď jako hamouni, nebo jako škudlilové. Peníze se člověku snadno mohou stát jediným a posledním cílem, mohou se člověku stát bohem. A už jsme u prvního přikázání – „Nebudeš mít jiných bohů přede mnou.“ Otec reformace Martin Luther velmi krásně říkal, že Bůh je pro člověka to, co je pro něj nejzávažnější. „Na co zavěsis a spolehneš své srdce, to je tvůj Bůh.“ „Mít Boha, znamená mít něco, na co srdce zcela spoléhá.“

Tímto směrem míří i dnešní text z evangelia: Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům. Vyberte si. Obojí najednou nelze. Dám-li přednost hamounění a hromadění, nevyhnu se konfliktu s biblickou vírou. Dám-li přednost Pánu Bohu, budu pod tímto zorným úhlem kultivovat i svůj vztah k majetku.

A tak si můžeme odnést dvě poselství:

1) Neskvrlete, buďte velkorysí. V NZ je mnoho příběhů o Boží velkorysosti, o Ježíšově velkorysosti. Jestli je biblické tradici něco cizí, tak jsou to právě ty naše tzv. „spravedlivé“ počty – dostal, co si zasloužil; ten to má spočítané. Nenechte se od dobrého jednání odradit myšlenkou na to, že je to nevratná a promarněná investice. Vždyť co člověku zůstane ze života, když bude stále jen počítat, co se mu vyplatí? Necht' je nám inspirací přísloví „Uchopit a držet dokážu od narození, dělit jsem se musel naučit, teď cvičím pouštění.“

2) Umění říct si: Nuž na tom jest mi dosti. Mám dost. Mám vše, co potřebuji k životu. A jsem spokojený, šťastný a vděčný, protože vím, že jsem to dostal. Amen